

Prof. zw. dr hab. Dorota Witkowska
Katedra Zarządzania Finansami Przedsiębiorstwa
Wydział Zarządzania
Uniwersytet Łódzki

Łódź, 25.11.2019 r.

**Ocena
dorobku i osiągnięć naukowych w postępowaniu habilitacyjnym**

Pani Doktor Anny Turczak

Uwagi wstępne

Podstawą niniejszej oceny jest pismo Zastępcy Dyrektora Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego z dnia 10.10.2019 r. Pani Profesor Igi Rudawskiej, informujące o decyzji Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów powołującej mnie na recenzenta w postępowaniu habilitacyjnym dr Anny Turczak w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia, prowadzonym przez Radę Naukową Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego.

Recenzja została przygotowana zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi w tym zakresie tj.

- Ustawą z dnia 14.03. 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789);
- Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1.09.2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. z 2011 r. Nr 196, poz. 1165);
- Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19.01.2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzenia czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2018, poz. 261).

Opinię sporządzono na podstawie następujących przedłożonych dokumentów:

1. kopii dokumentów potwierdzających posiadanie stopnia doktora i ukończenie studiów podyplomowych,
2. Autoreferatu w języku polskim,
3. wykazu dorobku naukowego Habilitantki tj. wykazu opublikowanych prac naukowych oraz informacji o współpracy naukowej i popularyzacji nauki, o osiągnięciach

- dydaktycznych, a także o udziale w konferencjach, zrealizowanych grantach i stażach zagranicznych, otrzymanych nagrodach wraz z informacją bibliometryczną,
4. monografii pt. „*Nierówności płacowe w Polsce*”, wydanej przez Wydawnictwo Adam Marszałek w Toruniu w roku 2019, przedłożonej przez Habilitantkę jako główne osiągnięcie naukowe,
 5. prac naukowych przedłożonych przez Habilitantkę jako dodatkowe osiągnięcie naukowe, dotyczących tematyki aktywności ekonomicznej ludności Polski – razem 7 opracowań,
 6. prac naukowych przedłożonych przez Habilitantkę jako dodatkowe osiągnięcie naukowe, dotyczących tematyki zróżnicowania poziomu życia mieszkańców Polski – razem 7 opracowań,
 7. oświadczenia współautorów prac zaliczonych do osiągnięć naukowych Habilitantki,
 8. poświadczenia udziału w konferencjach i stażach zagranicznych,
 9. poświadczenie pełnienia funkcji promotora pomocniczego.

Podstawowe informacje o przebiegu pracy zawodowej dr Anny Turczak

Pani dr Anna Turczak w 1999 r. ukończyła studia magisterskie na kierunku Zarządzanie i Marketing (Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania) Uniwersytetu Szczecińskiego. Kształcenie kontynuowała na studiach doktoranckich Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego w latach 2000-2003. W 2004 r. obroniła pracę doktorską pt. „*Metody ilościowe w analizie opłacalności inwestycji w akcje spółek notowanych na Gieldzie Papierów Wartościowych w Warszawie*”, przygotowaną pod kierunkiem prof. dr hab. Waldemara Tarczyńskiego. Ponadto, w 2015 r., ukończyła studia podyplomowe: „Menedżer projektu badawczo-rozwojowego” organizowane wspólnie przez Wyższą Szkołę Bankową w Poznaniu i Zachodniopomorską Szkołę Biznesu w Szczecinie.

Pracę zawodową Habilitantka rozpoczęła jeszcze w trakcie studiów, początkowo - w roku 1998 - w Zakładach Mięsnych AGRYF Sp. z o.o., od 1999 roku - w zakładach ANIMEX S.A., a w latach 2000-2004 - ponownie w Zakładach Mięsnych AGRYF Sp. z o.o. W latach 2004-2018 była zatrudniona na stanowisku wykładowcy, a następnie adiunkta, w Zachodniopomorskiej Szkole Biznesu w Szczecinie, a od 2018 roku jest zatrudniona na etacie adiunkta w Katedrze Ekonomiki Przedsiębiorstw i Rachunkowości Wydziału Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego.

Oprócz pracy badawczej i dydaktycznej dr Anna Turczak była zaangażowana w działalność organizacyjną w Zachodniopomorskiej Szkole Biznesu w Szczecinie pełniąc

funkcję dziekana wydziału (niestety w przedłożonych dokumentach nie podała ani jakiego Wydziału, ani w jakim okresie).

Charakterystyka i ocena działalności naukowo – badawczej

Z podanych przez dr Annę Turczak wskaźników bibliometrycznych wynika, że łączny *impact factor* Jej publikacji w JCR wynosi zero (wniosek przez domniemanie wobec braku stosownej adnotacji w wystąpieniu Habilitantki), natomiast sumaryczna liczba punktów za publikacje wg klasyfikacji MNiSW wynosi 705. Liczba cytowań w Google Scholar wynosi 61, indeks Hirsha 4, a h10 wynosi jeden.

Jednocześnie Habilitantka informuje (Autoreferat s. 24), że po doktoracie opublikowała 118 artykułów i oświadcza, że „*znaczącą część (jej) dorobku stanowią prace opublikowane w czasopismach z list Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego*”. Oświadczenia Habilitantki przyjmuję za prawdziwe, z następującymi wątpliwościami i zastrzeżeniami co do ich rzetelności.

- Publikacja B3 z części pierwszej Wykazu dorobku habilitacyjnego i pozycja B.2.74 z części drugiej, to jedna i ta sama publikacja, opublikowana w tym samym numerze czasopisma „Kobieta i Biznes” (5 pkt. wg MNiSW¹), które jest dwujęzyczne i zawiera artykuły w języku polskim i angielskim. Nie jest więc uczciwe liczenie tego artykułu podwójnie, a to z kolei rodzi wątpliwość na ile różne są inne publikacje Habilitantki o podobnych tytułach występujące w dwóch wersjach językowych.
- Wprawdzie przyjmuję w dobrej wierze cytowane wyżej oświadczenie Habilitantki to podkreślam, że przedłożone do oceny dorobku publikacje mają charakter lokalny - najwięcej bodaj publikacji w latach 2005-2018 Habilitantka umieściła w monografiach wieloautorskich wydanych w Szczecinie – przynajmniej 26, w tym 10 opracowań pod redakcją P. Zwiech (Wydawnictwa szczecińskie: Volumina.pl, Print Group i Economicus), a pozostałe opracowania znalazły się przynajmniej dwukrotnie w zbiorczych pracach pod redakcją: T. Bernat (Wydawnictwo Print Group, Szczecin), M. Kunasz oraz W. Jarecki (Wydawnictwo Volumina.pl, Szczecin), M. Młokosiewicz (Wydawnictwo Economicus, Szczecin). Oprócz tego 15 artykułów znalazło się w czasopismach Uniwersytetu Szczecińskiego, w tym m.in. w Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego (9 pkt. wg MNiSW) – 11 artykułów, a także w innych czasopismach i zbiorczych

¹ Dla uproszczenia przyjąłem punktację z ostatniego wykazu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego za 2018 rok.

opracowaniach wydawanych przez uczelnie szczecińskie, m.in. w *Ekonomiczne Problemy Usług* (8 pkt. wg MNiSW), w *Zeszytach Naukowych ZPSB Firma i Rynek* (tj. w *Zeszytach Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu* - 3 pkt. wg MNiSW) – 14 artykułów. Innymi słowy, bez mała połowa opracowań autorstwa Anny Turczak (przynajmniej 57 na 118 zgłoszonych) została opublikowana w szczecińskich monografiach wieloautorskich lub w czasopiśmie szczecińskich o randze poniżej (czasem znacząco) 10 pkt. wg klasyfikacji MNiSW.

- Należy ponadto zauważyć, że deklarowane przez Habilitantkę (s. 2 Wykazu dorobku habilitacyjnego) trzy publikacje w czasopiśmie z listy ERIH PLUS są również nisko punktowane - czasopismo „Progress in Economic Sciences” (2 artykuły) w ogóle nie znajduje się na liście MNiSW, a *Kwartalnik Prawo-Społeczeństwo-Ekonomia* ma 4 pkt. wg klasyfikacji MNiSW.
- Spośród 14 opracowań opublikowanych w latach 2009-2018 wymienionych przez Habilitantkę w części pierwszej wykazu dorobku habilitacyjnego „Wykaz publikacji stanowiących osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 16...”, w części B „Publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego (dodatkowego)”, tylko dwa opracowania mają 10 i więcej punktów (B6 – 10 pkt. i B13 – 12 pkt. wg klasyfikacji MNiSW) i tylko jedno opracowanie (B5 – 9 pkt. wg MNiSW) doczekało się cytowania w Google Scholar (3 cytowania).
- Warto również odnotować, że załączona dokumentacja jest niespójna w części „Publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego (dodatkowego)”, w której wykazano 14 publikacji i w części „Wykaz innych (niewchodzących w skład osiągnięcia wymienionego w pkt. I) opublikowanych prac naukowych...”, gdzie wykazano łącznie 97 opracowań opublikowanych w latach 2005-2018 (tj. po uzyskaniu stopnia doktora).

Jeśli bowiem główne osiągnięcie naukowe stanowi monografia poświęcona wynagrodzeniom, to naturalnym, tematycznie spójnym jej uzupełnieniem byłyby opracowania poświęcone aktywności ekonomicznej ludności Polski, z których jedynie siedem zamieszczono w części zaliczonej do osiągnięcia naukowego, a kolejnych kilkanaście – np. pozycje 12., 23., 28., 44., 48., 52., 54., 56., 57., 64., 70., 74., 75., 76., 77., 87. – w części niezaliczonej do tegoż osiągnięcia. Przy czym niejasne jest kryterium uznania pewnych publikacji za osiągnięcie naukowe, a umieszczenie innych – o niemal takiej samej lub bardzo zbliżonej tematyce – w drugiej grupie.

Habilitantka, jako dodatkowe osiągnięcie naukowe, zaliczyła cykl siedmiu prac naukowych, dotyczących tematyki zróżnicowania poziomu życia mieszkańców Polski. Nie podejmuję dyskusji na temat zasadności dołączenia tego cyklu publikacji, ale ich wybór spośród innych opublikowanych o tej tematyce i odrzucenie innych, np. o numerach: 3, 14, 30, 33, 41, 45, 46, 58, 59, 60, 62, 81 czy 92, jest również niejasny. Wzbudza to pewne podejrzenia co do rzetelności wykazu, zwłaszcza jeśli zauważyć, że np. pozycja 62. z niezaliczonych do osiągnięcia naukowego i 11. ze spisu pozycji zaliczonych do osiągnięcia naukowego są bardzo zbliżone – te same tytuły tabel, wiele identycznych zdań.

- Warto chyba również zauważyć, że w przygotowanych dokumentach znalazł się błąd ortograficzny (s. 2 Wykazu dorobku habilitacyjnego).

Ocena wskazanego osiągnięcia naukowego - monografii pt. *Nierówności płacowe w Polsce*.

Problematyka nierówności na rynku pracy jest niezwykle istotna zarówno ze społecznego, jak i ekonomicznego punktu widzenia. Istnieje bowiem potrzeba poszukiwania przyczyn występowania nierówności płacowych, które – mimo deklaracji polityków i działaczy gospodarczych – są wciąż obecne w gospodarce. Badania dotyczące wynagrodzeń pozwalają monitorować istniejącą sytuację na rynku pracy oraz wskazywać na możliwe rozwiązania, przeciwdziałające negatywnym symptomom. W tym kontekście tematyka monografii jest ważna i wciąż aktualna, mimo wielu prowadzonych w Polsce i na całym świecie badań oraz niezmiernie bogatej literatury z tego zakresu.

Monografia pt. „*Nierówności płacowe w Polsce*”, wydana przez Wydawnictwo Adam Marszałek w Toruniu w 2019 roku, zawiera 360 stron, w tym tekstu zasadniczego stron 303. Składają się na nią: Wstęp, sześć rozdziałów, z których trzy pierwsze mają charakter teoretyczny, a pozostałe stanowią część empiryczną pracy, Podsumowanie, cztery załączniki, bibliografia oraz spis tabel i rysunków. Recenzentami wydawniczymi książki byli prof. dr hab. Jan Purczyński i prof. dr hab. Michał Gabriel Woźniak.

Za cel główny pracy przyjęto „(...) zbadanie, jakie zmiany następują w rozkładzie wynagrodzeń w Polsce oraz czy zmianom tym towarzyszy zrównywanie się poziomu płac kobiet i mężczyzn (...)” (s. 11). Do tego celu głównego przypisano sześć celów szczegółowych, których realizację przeprowadzono w kolejnych sześciu rozdziałach. Podstawowa hipoteza badawcza (s. 12) stanowi, że „(...) w Polsce, mimo zmniejszającego się rozrzutu płac, wielkość luki między zarobkami kobiet i mężczyzn nie zmniejsza się. (...)”

Jej uszczegółowienie przedstawiono w postaci siedmiu hipotez pomocniczych, z których część ma charakter złożony (tj. dotyczy wielu zagadnień badawczych jednocześnie), a część z nich przeczy badaniom znanym z literatury przedmiotu.

Rozdział pierwszy (około 30 stron) stanowi przegląd literatury z zakresu definicji i roli wynagrodzeń. W tej sekcji uwypuklono różne aspekty pracy i wynagrodzenia – socjologiczne, psychologiczne i ekonomiczne, odwołując się między innymi (choć szkoda, że bezrefleksyjnie) do *Kapitału* Marksa. W tym kontekście przypisy 22 i 23 na s. 29 odnoszące się do jego życiorysu uważam za zbędne. Rozdział ten kończą tabele zawierające dane oraz wskaźniki struktury i dynamiki dotyczące źródeł dochodu rozporządzalnego na głowę w gospodarstwach domowych w latach 2006-2017, z których wynika, że te dochody rosną, a praca najemna stanowi główne źródło dochodów.

Drugi rozdział to wyciąg z różnego rodzaju aktów prawnych i nielicznych do nich komentarzy zamieszczonych w literaturze (ok. 45 stron), czego uzupełnieniem jest Załącznik A (5 stron). Rozdział trzeci traktuje o wynagrodzeniach w świetle wybranych teorii i omawia stosowane systemy wynagradzania (35 stron).

W żadnym z tych rozdziałów, ani potem w rozdziałach empirycznych, nie wspomniano o badaniach wynagrodzeń oraz nierówności płacowych realizowanych przez innych badaczy polskich i zagranicznych. Habilitantka ani słowem nie wspomniała o wielu znaczących pracach dotyczących problemów nierówności płacowych, jak chociażby: Beckera (1957), Blau'a (2012) czy Blau'a, Ferbera i Winklera (2010), wśród wielu innych. Nie ma też wzmianki o badaniach wynagrodzeń i nierówności płacowych prowadzonych przez polskich Autorów, tak jakby samo zagadnienie, będące tematyką i celem badań prezentowanych w monografii, nie było w ogóle w Polsce badane. Warto zatem doradzić Habilitantce lekturę choćby prac: Kota² (red.) (1999), Grajka (2003), Newell'a i Sochy (2005), Roszkowskiej i Rogut (2007), Marcinkowskiej, Ruzik, Strawińskiego i Walewskiego (2008), Kotowskiej (2009), Śliwickiego i Ryczkowskiego (2013), Majchrowskiej i Roszkowskiej (2013), Liberdy i Pęczkowskiego (2014), Goraus i Tyrowicz (2014), Magdy, Tyrowicz i van der Veldego (2015), Okoń-Horodyńskiej i Zachorowskiej-Mazurkiewicz (2016), Landmesser i Urbańczyka, (2018) czy Matuszewskej-Janicy (2018). Co więcej, dr Anna Turczak nie korzysta nawet z lokalnego, tj. szczecińskiego dorobku naukowego z zakresu badania wynagrodzeń (które tworzą chociażby pracownicy Uniwersytetu Szczecińskiego) np. z takich opracowań jak publikacje: Kopycińskiej (2014), Kryńskiej i Kopycińskiej (2015), Matuszewskej-Janicy

² Wprawdzie w spisie literatury znajdują się dwie prace prof. S.M. Kota, ale akurat nie ta, która jest dedykowana płacom.

i Hozer-Koćmiel (2015), Hozer-Koćmiel, Halik i Sobolewskiej (2017). Oczywiście wymienione prace nie wyczerpują bogatej literatury przedmiotu – zaznaczam tylko, jak wiele opracowań nie znalazło zainteresowania Habilitantki, choć nazwiska badaczy i ich prace są powszechnie znane oraz często cytowane.

Rozdział czwarty zawiera opis struktury danych pochodzących z badania GUS, prowadzonego co dwa lata, dotyczącego struktury wynagrodzeń w październiku z lat 2004-2016. Przy czym nie jest wiadome, czy Autorka prowadzi badania na mikro danych, czy też korzysta z danych zagregowanych, tj. opracowań GUSu (np. dane w tabeli 4.4., s. 145 są przepisane raportów GUSu). Co więcej, badania realizowane są na podstawie wynagrodzeń miesięcznych (zamiast płac godzinowych), a w takim przypadku badanie nierówności płacowych jest dość utrudnione, jeśli w analizach nie uwzględną się wymiaru czasu pracy, a ten aspekt nie był w pracy nawet podnoszony. Wydaje się zatem, że Habilitantka nie do końca zdaje sobie sprawę jakie dane analizuje i jakie niosą one informacje, zwłaszcza że w tym samym badaniu GUS udostępnia dane dotyczące płac godzinowych.

Warto zauważyć, że informacje dotyczące samego badania przeprowadzonego przez GUS i pochodzące z publikacji GUSu zajmują 9 pierwszych stron (podrozdział 4.1.). W drugim podrozdziale przedstawiono powszechnie znane miary położenia, takie jak średnia arytmetyczna, mediana i decyle. Dalsze rozważania dotyczą miar zmienności, tj. rozstępu decylowego, współczynnika zróżnicowania decylowego, ilorazu średnich z dziesiątej i pierwszej grupy decylowej, odchylenia standardowego i współczynnika zmienności. Przy czym nie zgadzam się z przytoczonym przez Autorkę sposobem oceny stopnia zróżnicowania (tab. 4.6. s. 150), który nota bene nie przystaje do wyników prezentowanych w tab. 4.7. Szeregi statystyczne, zawierające obserwacje zjawisk społeczno-ekonomicznych, charakteryzują się bowiem różną zmiennością i nie można im „odgórnie” przypisać skali zmienności, tj. stwierdzić, czy zmienność jest mała czy duża. W kolejnych analizach badane są miary asymetrii i koncentracji, tj. wskaźnik Giniego, węgierski i maksymalnego wyrównania. Przedstawiono również rozkład wynagrodzeń w poszczególnych grupach decylowych. Analizy prezentowane w podrozdziale 4.3. opierają się na, zestawionych w tabelach, danych pochodzących z opracowań i powszechnie dostępnych zbiorów danych GUSowskich, a wkładem własnym dr Turczak jest wyliczenie odchylenia „zarobków od przeciętnego wynagrodzenia w Polsce” dla wybranych kryteriów grupowania tj. zawody, branże, wielkość przedsiębiorstwa, województwo, etc. W treści rozdziału Autorka omawia zgromadzone dane pomijając jakiegokolwiek wnioski ogólne i ewentualne rekomendacje.

Rozdział piąty zawiera trzy podrozdziały. W pierwszym obliczono wariancje ogólne oraz wewnątrzgrupowe i międzygrupowe dla wyróżnionych (przez GUS) klas analizowanych zmiennych, takich jak: poziom wykształcenia, płeć, zawód, wiek zatrudnionych, staż pracy, rodzaj działalności i wielkość zakładu pracy, sektor własności oraz województwo (20 stron tekstu, z którego znakomitą część zajmują przytoczone za GUS opisy zmiennych). Przy czym nie wiadomo, dlaczego w tym rozdziale Habilitantka ograniczyła się do analiz za lata 2014 i 2016, podczas gdy w rozdziale czwartym analizy dotyczyły także lat: 2004, 2006, 2008, 2010 i 2012.

Podrozdział drugi to próba zastosowania metod grupowania klas zawodów ze względu na udział procentowy respondentów osiągających określone wynagrodzenia. Tylko, że jest to analiza jednowymiarowa z przyjętymi dziesięcioma klasami wynagrodzeń, określonymi jako przedziały krotności średniej krajowej. Zdefiniowana przez Habilitantkę na s. 207 metryka, uznana przez nią za oryginalny wkład do nauki, jest połową tzw. odległości miejskiej (zwanej również odległością Hamminga, taksówkową, nowojorską lub Manhattan) w m-wymiarowej przestrzeni i spełnia znane własności miar odległości (porównaj chociażby podręcznik: Dziechciarz (red.), *Ekonometria*, 2003, s. 253-254). Trudno odnieść się do kwestii na ile tak zaproponowana miara (i utworzony na jej podstawie dendryt) wnoszą wartość dodaną do badań nad zróżnicowaniem płac, czy choćby więcej niż obliczenie średnich ważonych wynagrodzeń i podział ich na klasy, na przykład według średniej i odchylenia standardowego, Autorka bowiem nie przedstawiła ani żadnych analiz porównawczych, ani wyjaśnień lub argumentów uzasadniających takie postępowanie. Co więcej, nie jest w ogóle wiadomo czy przeprowadzona analiza dotyczy wszystkich lat badania (jak w rozdziale czwartym), dwóch lat uwzględnionych w podrozdziale 5.1., czy jeszcze innego okresu, np. roku 2016 jak ma to miejsce w podrozdziale 5.3., zawierającym (za GUS) opisy zawodów i analizę struktury wyróżnionych trzech klas zawodów. W tym miejscu zasadne wydaje się zaznaczyć, że zastosowanie narzędzia wielowymiarowej analizy statystycznej do badania nierówności płacowych nie jest aż tak oryginalne jak chce Habilitantka, bowiem zaawansowane, wielowymiarowe analizy prowadzimy przynajmniej od 10 lat za pomocą metod porządkowania liniowego, metody k -średnich i drzew klasyfikacyjnych (por. np. Hozer-Koćmiel i Matuszewska-Janica 2015).

Rozdział szósty poświęcono różnicom miesięcznych wynagrodzeń kobiet i mężczyzn. W pierwszym podrozdziale wyznaczono te różnice na podstawie średniej arytmetycznej i mediany, a także przeprowadzono test istotności średnich. Dodatkowo przeprowadzono analizę zmienności miesięcznej luki płacowej. Podrozdział drugi zatytułowano „*Wpływ*

poszczególnych zmiennych na wielkość luki płacowej”, a do badań wykorzystano tzw. analizę przyczynową posiłkując się metodą logarytmiczną. Zazwyczaj do tego typu analiz wykorzystuje się modele ekonometryczne i metody dekompozycji (np. Oaxaki-Blindera), o czym Habilitantka nawet nie wspomina. Jasno prezentuje stosowaną przez siebie metodę, wspierając omówienia rachunkami (np. na s. 253., 274., 280. czy 284. oraz Załączniku D) rodem z podręcznika dla mało zdolnych studentów. W tym kontekście zastosowane podejście do badania luki płacowej można uznać za nowatorskie, chociaż trudno wyrokować o jego poprawności i - w konsekwencji - przydatności. Jest tak ponieważ Autorka nie uzasadniła wyboru zastosowanej metody, np. poprzez wskazanie jej zalet w stosunku do metod powszechnie używanych w tego typu badaniach. Nie porównała także otrzymanych wyników z wynikami otrzymywanymi z wykorzystaniem metod stosowanych zwyczajowo. Oprócz tego badania przeprowadzono na podstawie danych miesięcznych, w których nie uwzględniono wymiaru czasu pracy. Trudno jest zatem ocenić na ile uzyskane przez dr A. Turczak wyniki są poprawne, zwłaszcza że niektóre z nich są inne niż te omawiane w literaturze przedmiotu. Nie wiadomo przy tym co implikuje te różnice – czy przyczyną jest sama próba statystyczna (jest to badanie dotyczące tylko października roku 2016), czy używanie danych miesięcznych (być może jakoś sprowadzonych do porównywalności), czy zastosowana metoda analiz. Istotny jest tutaj całkowity brak komentarzy Habilitantki odnośnie wyników prezentowanych przez innych badaczy i ich porównania z wynikami własnymi.

W rozdziałach empirycznych (czwartym i piątym) Autorka podała opisowe definicje i interpretacje miar średnich i wariancji oraz informacje (przypis 7., s. 142), że „Istnieją różne średnie...”, a wzory na średnią arytmetyczną są dodatkowo na s. 186 -187 i wariancje na s. 148 i 187. Opis testu istotności zamieszczono w Aneksie C (5 stron). Zamieszczanie tego typu informacji (*nota bene* w większości bez podania źródeł) uważam za zupełnie zbędne w publikacji, która nie jest skryptem dla początkujących. Wystarczyłoby odwołanie się do odpowiednich wzorów i opisów z literatury dotyczącej metod statystycznych, które zostały przez Autorkę zamieszczone w bibliografii. Natomiast w punkcie 6.2.1. przedstawiono tzw. analizę przyczynową i metodę logarytmiczną, które stosuje się do ustalania czynników powodujących odchylenia wskaźników ekonomicznych. Przedstawione tutaj rozważania są w wielu miejscach niejasne.

Warto zauważyć, że wprawdzie wariancja jest miarą zmienności, ale nie posiada interpretacji ekonomicznej, zatem podawanie (jak np. w tabelach 4.7., s.150, 5.1., 5.2., s. 190-191 i dalszych), że jest wyrażona w zł² uważam za błędne, chociaż w pracy [Sobczyk 2010, s.

63] mówi się, że wariancja wyrażona jest „w jednostkach zmiennej podniesionych do kwadratu”. Nie widzę też potrzeby jednoczesnego podawania wartości odchylenia standardowego i wariancji (np. w tabelach 4.7., s.150, 5.1., s. 190, 5.3., s. 192 i dalszych), bowiem jest to *de facto* ta sama miara zmienności. Podobnie jak jestem przeciwna pokazywaniu tych samych danych w formie tabelarycznej oraz graficznej jak ma to miejsce np. w tabeli 4.12 i na rysunku 4.2. (s. 158-159), w tabeli 5.9. i na rysunku 5.5. (s. 227-228), w tabeli 6.7. i na rysunku 6.1. (s. 241-244).

Reasumując ocenę monografii habilitacyjnej stwierdzam, że nie spełnia ona wymogów opracowania naukowego z zakresu ekonomii. Autorka bowiem zachowuje się tak, jakby była jedynym badaczem nierówności płacowych i w konsekwencji - monografii brakuje osadzenia w literaturze przedmiotu. Habilitantka nie uwzględnia i nie poddaje analizie istniejących doświadczeń badawczych wynikających z badań realizowanych przez innych autorów w odniesieniu do:

- pomiaru zjawiska,
- wyboru metod badawczych, a także
- uzyskanych wyników,

jakby nie zauważyła, że jej niektóre „nowatorskie” wnioski z badania jedynie potwierdzają wyniki wcześniejszych badań, a inne - stanowią zaprzeczenie wyników znanych z literatury.

Nie mogę się w związku z tym zgodzić, że cyt. „*badania zaprezentowane [...] oraz wypływające z tych badań wnioski stanowią autorski wkład w rozwój ekonomii*” (s. 18 Autoreferatu), ponieważ mam uzasadnione wątpliwości odnośnie poprawności przeprowadzonych badań oraz ich rygorystyki metodologicznej, a także dostatecznej znajomości przez dr A. Turczak literatury z zakresu tematycznego tych badań. Jednoznacznie krytycznie oceniam również opinię Habilitantki co do doniosłości Jej wkładu w nauki społeczne, przedstawioną w postaci 9 punktów na s. 18-19 Autoreferatu. Twierdzę, że opinia ta jest bezrefleksyjnie przesadna lub wręcz – nieuprawniona. Po pierwsze, nie jest wkładem Habilitantki w nauki społeczne, cyt. „*krytyczna analiza i synteza różnych podejść oraz ujęć badawczych*”, bo cytowane stwierdzenie jest nieprawdziwe, co wykazałam wcześniej wręcz wskazując na brak znajomości literatury przedmiotu. Po drugie, z tego samego powodu stwierdzenie Habilitantki „*uporządkowanie koncepcji teoretycznych i zdefiniowanie kluczowych pojęć*” również nie jest prawdziwe – w pracach Habilitantki brakuje jakichkolwiek odniesień chociażby do teorii dyskryminacji (Becker 1957), czy kapitału ludzkiego i modeli Mincera. Po trzecie, wkładu do nauki w postaci „*wypracowanie autorskich propozycji w warstwie teoretycznej monografii wraz ze wskazaniem sposobów ich realokacji*”

na płaszczyznę praktyki gospodarczej” – przyznam, że nie zauważyłam. Zresztą trudno się w pracy zorientować co wkładem własnym Autorki jest, a co nie, gdyż odwołania do literatury przedmiotu są nader skromne, a i czasami mylące. Przykładowo, podpisy pod tabelami „Źródło: opracowanie własne na podstawie publikacji...” (np. s. 157 i wiele innych) oznacza, że przepisano do tabeli dane z opracowań GUS (głównie z dostępnych w Internecie plików EXCEL). Po czwarte, „dokonanie przeglądu, oceny i selekcji dostępnych narzędzi badawczych oraz ich zastosowanie” nie zostało zrealizowane. Wystarczy zauważyć, że w badaniach wynagrodzeń i luki płacowej wykorzystuje się różne metody analiz, np. modele ekonometryczne dla danych jednostkowych i zagregowanych, uporządkowane modele logitowe, modele nieklasyczne takie jak regresja kwantylowa, metody wielowymiarowej analizy porównawczej, metody dekompozycji czy metaanalizy, o których w monografii nie wspomniano ani słowem, ograniczając się bez uzasadnienia *de facto* do analizy struktury, dekompozycji wariancji i analizy wskaźnikowej. Po piąte, stwierdzenie „zapropozowanie oryginalnej procedury badawczej oraz wskazanie obszarów jej wykorzystania” trudno traktować z należytą powagą - wskazywanie w monografii habilitacyjnej propozycji uproszczonej miary odległości i/lub ilorazu dwóch wielkości jako nowatorskiego podejścia w nauce jest co najmniej mocno przesadzone. Po szóste, jeśli stwierdzenie „opracowanie innowacyjnej metodyki badania wpływu i efektu różnic strukturalnych” dotyczy zastosowanych w rozdziale szóstym analizy przyczynowej i metody logarytmicznej, na które powołuje się Habilitantka na s. 300 monografii, nazywając ją „autorską procedurą przeprowadzenia addytywnej dekompozycji luki” płacowej, to jej opis znaleźć można w Internecie (por. https://mfiles.pl/pl/index.php/Analiza_przyczynowa). Jednakże, nawet przyjmując punkt widzenia Habilitantki, trudno zaakceptować brak odniesienia osiągniętych wyników do wyników innych metod, chociażby powszechnie stosowanej metody Oaxaki-Blindera.

Ocena dodatkowych osiągnięć naukowych

W skład dodatkowego osiągnięcia naukowego Habilitantka zaliczyła 14 artykułów, tworzących dwa cykle tematyczne, dotyczące: aktywności ekonomicznej ludności Polski (– 7 opracowań) i zróżnicowania poziomu życia mieszkańców Polski (– 7 opracowań). Zgłoszone do recenzji artykuły dotyczą zastosowania:

1. mierników współzależności oraz testów statystycznych do oceny występowania związków między: (1) wynagrodzeniem a wydajnością pracy, (2) między płcią a głównym źródłem utrzymania, (3) między możliwościami elastycznego kształtowania

czasu pracy a płcią, miejscem zamieszkania, poziomem wykształcenia, wiekiem, wymiarem czasu pracy statusem zatrudnienia i sektorem własności oraz (4) między pracą na własny rachunek a płcią (- prace: B1, B3, B8, B10 w Wykazie dorobku habilitacyjnego);

2. testów statystycznych zgodności rozkładu do porównywalności rozkładów (1) źródeł utrzymania kobiet i mężczyzn oraz (2) dochodów mieszkańców miast i wsi (- prace: B3, B5 w Wykazie dorobku habilitacyjnego);
3. testów statystycznych równości (1) frakcji bezrobotnych o określonym poziomie wykształcenia oraz (2) frakcji kobiet i mężczyzn pracujących na własny rachunek (- prace: B6, B7, B10 w Wykazie dorobku habilitacyjnego);
4. prostych miar dynamiki do analizy zmian (1) warunków życia w poszczególnych województwach oraz (2) poziomu życia w gospodarstwach domowych różnych typów (- prace: B2, B13 w Wykazie dorobku habilitacyjnego);
5. dekompozycji wariancji do oceny zróżnicowania wydatków na żywność (- praca B11);
6. analizy przyczynowej do (*) zbadania czynników kształtujących wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe w różnych typach gospodarstw domowych (- praca B4) oraz (**) analiz różnic w poziomie PKB per capita w województwach (- praca B10). Procedura zastosowana w tych publikacjach jest podobna do tej z rozdziału szóstego monografii (co zostało przez Habilitantkę uznane za osiągnięcie metodologiczne). Przy czym opis metody (s. 78 w pracy B10 w Wykazie dorobku habilitacyjnego) jest niemal żywcem wzięty ze strony https://mfiles.pl/pl/index.php/Analiza_przyczynowa, ale przypisy w publikacji dotyczą dwóch pozycji autorstwa A. Turczak.

Wszystkie wymienione wyżej prace stanowią raporty z badań prowadzonych na podstawie danych GUS i są skonstruowane w podobny sposób, tj. po ogólnym wstępie i opisie metody, znajdują się bogate tabele z danymi GUSowskimi (dane źródłowe) i policzonymi na ich podstawie miernikami lub statystykami.

Nieco odmienny charakter mają opracowania:

- B12 (w Wykazie dorobku habilitacyjnego), w którym zbudowano dendryt na podstawie statystyki testu zgodności rozkładów dla wydatków różnych typów gospodarstw domowych oraz
- B14, w którym oszacowano modele ekonometryczne (z jedną zmienną objaśnianą) opisujące zależność między przeciętnym miesięcznym spożyciem poszczególnych grup artykułów żywnościowych i liczbą osób w gospodarstwie domowym.

Wprawdzie dane użyte w omawianych badaniach pochodzą z GUS, ale ich prezentacja (w przeciwieństwie do pozostałych) nie stanowi istotnej części tych opracowań.

Dr Turczak uczestniczyła w 11 konferencjach naukowych międzynarodowych i 23 konferencjach krajowych, na których wygłosiła łącznie 25 referatów. Oprócz tego odbywała szkolenia i prowadziła badania w ramach programu Erasmus+ w Turcji i Portugalii. Była recenzentem 14 artykułów naukowych i brała udział w pracach komitetów redakcyjnych i naukowych trzech czasopism.

Według informacji zawartych w Autoreferacie, Habilitantka:

- jest aktualnie wykonawcą w projekcie *Doskonalenie jakości badań naukowych w naukach ekonomicznych ze szczególnym uwzględnieniem sektora usług*, realizowanego w ramach programu Regionalna Inicjatywa Doskonałości;
- przygotowała w 2016 r. opracowanie w ramach projektu finansowanego przez NBP;
- zrealizowała badanie dofinansowane ze środków programu: Fundusz Inicjatyw Obywatelskich.

Działalność dydaktyczna

Dr Anna Turczak prowadziła zajęcia różnego typu, na pierwszym i drugim stopniu kształcenia oraz na studiach podyplomowych, a także na platformie e-learningowej. Zajęcia realizowała w języku polskim i angielskim w Polsce oraz w ramach programu Erasmus+ podczas pięciu wyjazdów do Turcji, Niemiec, Armenii, Finlandii i Włoch. Jest autorką dwóch podręczników dla studentów, wydanych przez Wydawnictwo Naukowe Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu w Szczecinie (pozycje C.1.1. i C.1.2. w Wykazie dorobku habilitacyjnego) oraz 6 materiałów e-learningowych w języku polskim (pozycje C.2.1. - C.2.6. w Wykazie dorobku habilitacyjnego) i trzech w języku angielskim (pozycje C.3.1. - C.3.3. w Wykazie dorobku habilitacyjnego). Uczestniczyła w programie: Rozwój Zasobów Ludzkich w 2007 r. oraz Kapitał Ludzki w latach 2010-2012, w ramach których prowadziła szkolenia i opracowała do nich materiały.

Do dorobku dydaktycznego Habilitantka zaliczyła (s. 20-24) prowadzenie zajęć i przygotowane do nich materiały do 46 przedmiotów prowadzonych w języku polskim i 9 w języku angielskim na studiach pierwszego i drugiego stopnia oraz 7 przedmiotów na studiach podyplomowych i MBA. Oprócz tego:

- była koordynatorem 25 przedmiotów prowadzonych w języku polskim i języku angielskim na studiach pierwszego i drugiego stopnia;
- była opiekunem 3 modułów na studiach podyplomowych i MBA;
- brała udział w tworzeniu nowych kierunków i specjalności,
- była promotorem 9 prac dyplomowych, w tym jednej nagrodzonej w konkursie organizowanym przez Stargardzką Izbę Gospodarczą;
- była promotorem 5 prac realizowanych na studiach podyplomowych;
- była recenzentem 8 prac dyplomowych,
- jest promotorem pomocniczym jednej rozprawy doktorskiej (decyzję podjęto 11.04.2019 r.).

Działalność organizacyjna i upowszechnianie nauki

Dr Anna Turczak była dziekanem wydziału w Zachodniopomorskiej Szkole Biznesu. Współpracuje z otoczeniem gospodarczym i kilkoma uczelniami zagranicznymi. Jest od 2004 r. członkiem Uczelnianej Komisji Odwoławczej ds. Pomocy Materialnej dla Studentów (ale nie podała nazwy uczelni). Od 2018 r. jest członkiem Zespołu Kierunkowego ds. Jakości i Programów Kształcenia na kierunku Ekonomia, a od 2019 r. – członkiem Zespołu ds. „*Kierunków Ekonomia*” Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania oraz Wydziału Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego.

Wniosek końcowy

Dr Anna Turczak, adiunkt w Katedrze Ekonomiki Przedsiębiorstw i Rachunkowości, Uniwersytetu Szczecińskiego, posiada wprawdzie znaczący liczbowo dorobek publikacyjny, powstały po uzyskaniu stopnia doktora oraz osiągnięcia dydaktyczne i organizacyjne, jednakże poziom merytoryczny przedstawionej do recenzji monografii oraz dodatkowych osiągnięć naukowych oceniam jako niski i niewystarczający do ubiegania się przez Habilitantkę o stopień naukowy doktora habilitowanego.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że we Wstępie monografii, będącej głównym osiągnięciem naukowym, sformułowano hipotezy badawcze, z częścią których dość trudno się zgodzić, ale jak zapewnia Autorka w Podsumowaniu (s. 301-302) wszystkie udowodniła. Wprawdzie w naukach społecznych wiele hipotez jest dyskusyjnych i uzyskane wyniki mogą znacząco odbiegać od siebie w zależności m.in. od rodzaju próby, okresu i sposobu prowadzenia analiz, ale zazwyczaj przeprowadza się analizę porównawczą z rezultatami

innych badaczy oraz podejmuje się przynajmniej próbę wyjaśnienia występujących różnic. W ocenianej monografii niczego takiego się nie znajdzie, bowiem Habilitanka nie zna lub nie chce zauważyć bogatego dorobku innych badaczy. Dlatego z nieukrywanym brakiem skromności podkreśla we Wstępie (s. 18), Podsumowaniu (s. 297) i Autoreferacie (s. 17), że badania empiryczne i sformułowane na ich podstawie wnioski stanowią jej „*autorski wkład w rozwój ekonomii*”, a z tą opinią dr Anny Turczak się nie zgadzam.

Reasumując, po zapoznaniu się z przedłożonymi do oceny osiągnięciami naukowymi i dorobkiem naukowym Pani Doktor Anny Turczak stwierdzam, że nie odpowiadają one wymogom art. 26. ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki i nie popieram wniosku o nadanie Jej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'S. Kowalski'.